

V. Ringonderzoek bij roofvogels

Ab Steenvoorden

Al vanaf het begin van deze eeuw worden vogels in Nederland voorzien van een ring. Dit ringwerk werd in Nederland gecoördineerd door het Vogel-trekstation, een onderdeel van het Instituut voor Oecologisch onderzoek in Arnhem. Tegenwoordig is het Vogel-trekstation gevestigd in Heteren. Veel vogels worden geringd door amateurs, vaak mensen die van het ringen hun hobby gemaakt hebben. Er zijn ook biologen die zich bezig houden met het ringwerk. Vaak ringen zij voor wetenschappelijk onderzoek maar een enkele soort of een aantal soorten die alle tot dezelfde familie behoren. Om vogels te mogen ringen heb je een speciale vergunning nodig, want de meeste in Nederland voorkomende vogelsoorten zijn beschermd en mogen niet zomaar gevangen worden.

Waarom ringen?

Vogels kunnen geringd worden om verschillende redenen:

- * Het nauwkeurig in kaart kunnen brengen van broedpopulaties en overwinteringsgebieden.
- * Het vaststellen van de trekroutes en pleisterplaatsen van trekvogels.
- * Eventuele verplaatsingen vastleggen van stand-en invasievogels.
- * Het berekenen van de gemiddelde leeftijd en de jaarlijkse sterfte van de verschillende soorten.
- * Het vaststellen van eventuele aantalsschommelingen in bepaalde gebieden.
- * Het opmerken van hoge sterfte door een niet-natuurlijke oorzaak.

Naast bovenstaande hoofdpunten worden er ook vogels geringd voor allerlei ander onderzoek. Naast de metalen ringen van het Vogel-trekstation worden de laatste 10-20 jaar ook steeds meer kleurringen gebruikt. Deze ringen kunnen op verschillende plaatsen worden aangebracht (poten, nek, vleugels). Een groot voordeel van kleurringen is dat de vogels niet gevangen of dood gevonden hoeven te worden om de ring af te lezen. De meeste kleurringen kunnen met een goede kijker of telescoop gewoon in het veld afgelezen worden.

Verzamelen van gegevens

Nadat de vogels geringd zijn weet men eigenlijk behalve een aantal maten, geslacht en leeftijd verder nog niets. Het gaat erom dat de geringde vogel teruggemeld wordt. Dit kan op verschillende manieren gebeuren.

De vogel kan nogmaals gevangen worden door een andere ringer maar de vogel kan ook dood of gewond gevonden worden.

Bij het aantreffen van een geringde vogel, gevangen of gevonden, moeten de ringgegevens nauwkeurig doorgegeven worden aan het Vogel-trekstation, alwaar de gegevens verwerkt worden. Omdat er op veel verschillende plaatsen verspreid over de hele wereld geringd wordt, worden er redelijk wat geringde vogels teruggevonden. Vrijwel iedere vogelaar zal ook bij dood gevonden vogels controleren of ze wel of niet geringd zijn.

Ringen bij roofvogels

Roofvogels zijn populair, maar roofvogels worden ook vaak en op grote schaal vervolgd. Dit zijn zo maar twee redenen waarom er relatief veel ringonderzoek bij roofvogels gedaan wordt. In veel gebieden van het land worden jaarlijks roofvogels geringd, zo ook in de Amsterdamse Waterleidingduinen, waar Fred Koning jaarlijks veel roofvogels ringt.

Veel van de hedendaagse kennis over verspreiding, trekbewegingen, broedgebieden en overwinteringsgebieden van roofvogels is dankzij het ringonderzoek verkregen.

Ringvondsten

Ook in onze omgeving zijn door leden van onze vereniging een aantal roofvogels met pootringen gevonden. In het vogelasiel wordt ook iedere binnengebrachte vogel gecontroleerd of deze geringd is. Ook daar zijn in het verleden verschillende vogels met ringen binnengebracht. Enige tijd na het insturen van de ringgegevens ontvangt de melder een formulier thuis met daarop alle gegevens die bij het Vogel-trekstation over de gevonden vogel bekend zijn.

Ringvondsten in Noordwijk en omgeving

soort: Torenvalk
leeftijd/geslacht: nestjong
ringdatum: 29 juni 1970
ringplaats: Budel (Noord-Brabant)
vindplaats: Noordwijk aan zee
vinddatum: 3 augustus 1970
bijzonderheden: gevangen in flatgebouw, is weer losgelaten

soort: Smelleken
leeftijd/geslacht: nestjong
ringdatum: 1 juli 1973
ringplaats: Rogen, Jämtland Zweden
vindplaats: Noordwijk aan zee

vinddatum: 25 september 1973
bijzonderheden: dood gevonden

soort: Torenavalk
leeftijd/geslacht: nestjong
ringdatum: 13 juni 1980
ringplaats: Duivendrecht (Noord-Holland)
vindplaats: Wassenaar
vinddatum: 22 januari 1983
bijzonderheden: gewond binnengebracht in Vogelasiel

soort: Sperwer
leeftijd/geslacht: nestjong, vrouw
ringdatum: 5 juli 1986
ringplaats: AWD, bij Zandvoort
vindplaats: Noordwijkerhout, Sparrenlaan
vinddatum: 15 februari 1988
bijzonderheden: dood gevonden

soort: Sperwer
leeftijd/geslacht: nestjong, man
ringdatum: 19 juni 1988
ringplaats: AWD, bij Zandvoort
vindplaats: Noordwijkerhout, Sint Bavo
vinddatum: 3 augustus 1988
bijzonderheden: dood gevonden, binnengevlogen

soort: Sperwer
leeftijd/geslacht: nestjong, man
ringdatum: 30 juni 1993
ringplaats: Katwijk a.d. Rijn
vindplaats: Noordwijk, Zwarteweg
vinddatum: 12 oktober 1994
bijzonderheden: dood gevonden

Als je de bovenstaande ringgegevens met elkaar vergelijkt valt al direct op dat vooral Sperwers in omgeving van hun geboorteplaats blijven en dat er relatief veel jonge Sperwers in hun eerste levensjaren omkomen. Dankzij het ringonderzoek is men er dan ook achtergekomen dat jonge Sperwers tot in juli binnen een straal van hooguit enkele tientallen kilometers van de geboorteplek blijven. Vaak gaat een gedeelte van de jonge vogels pas in oktober echt trekgedrag vertonen en kan over grote afstanden wegtrekken. De meeste jonge vogels in Nederland zullen de wintermaanden binnen een straal van zo'n dertig kilometer van de geboorteplek blijven hangen en daar in de toekomst ook gaan broeden. Maar slechts de helft van alle jonge Sperwers haalt het einde van het eerste levensjaar en de gemiddelde leeftijd van een Sperwer is zo'n twee tot tweeënhalf jaar.

Uit het ringonderzoek is ook gebleken dat veel

Sperwers door botsingen (vooral met ruiten, draden en verkeer) om het leven komen. Van de teruggemelde Sperwers is ongeveer 75% omgekomen door een botsing met een obstakel (75% juveniel en 25% adult), zo'n 14% werd geschoten of vergiftigd en slechts een 10% sterft aan een natuurlijke doodsoorzaak.

Dit is natuurlijk nog maar een klein stukje van alle informatie die men door middel van ringonderzoek kan verkrijgen. In principe kan je door ringonderzoek het hele levensverhaal van een bepaalde soort achterhalen.

Ringonderzoek en het Vogelasiel

In het Vogelasiel worden niet alleen geringde vogels binnengebracht, maar sinds een aantal jaren worden ook gerevalideerde vogels door medewerkers van het Vogelasiel zelf geringd. Het is voor een Vogelasiel natuurlijk erg belangrijk om te weten of de vogels die na hun verzorging weer losgelaten worden het daadwerkelijk ook redden.

In de periode van 1984 tot en met 1988 werden in het Vogelasiel de volgende roofvogels geringd en weer losgelaten:

- 1 Blauwe Kiekendief
- 2 Buizerden
- 2 Sperwers
- 5 Torenavalken

Van deze geringde vogels is inmiddels één terugmelding binnen gekomen: een op 10 november 1984 losgelaten Sperwer werd op 30 maart 1995 dood gevonden in Noordwijkerhout.

We hebben hier te maken met slechts één terugmelding, maar het levert wel veel informatie op. Ten eerste blijkt dat het revalideren van roofvogels wel degelijk zin heeft want de vogel heeft het toch nog een aantal jaartjes volgehouden; de vogel werd zelfs voor een Sperwer vreselijk oud. Een ander opvallend punt is dat de vogel niet of nauwelijks uit de directe omgeving verdwenen is.

Het is jammer voor het onderzoek, maar misschien gelukkig voor de vogels dat er nog niet meer van de in het Vogelasiel geringde roofvogels zijn teruggemeld.

Literatuur

Bijlsma R.G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Haarlem

Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. Utrecht.